

národní
úložiště
šedé
literatury

Socio-demografická homogamie sezdaných a nesezdaných párů

Český statistický úřad
2014

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-204172>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 07.07.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

Ročník 2014

Souborné informace
Kód publikace: 320180-14

V Praze dne 9. 4. 2014
Č. j.: 502/2014 - 01

Socio-demografická homogamie sezdaných a nesezdaných párů

Zpracovalo: Oddělení svodných analýz ČSÚ
Autor: Mgr. Iva Kohoutová

Telefon: 274 053 119
E-mail: iva.kohoutova@czso.cz

Český statistický úřad
Rok 2014

Obsah

Úvod	3
Shrnutí	4
Data a metodika	5
1. Vzdělanostní a věková podobnost snoubenců	6
1.1 Vzdělanostní podobnost snoubenců.....	6
1.2 Věková podobnost snoubenců.....	6
2. Věková a vzdělanostní homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích	10
2.1 Vzdělanostní homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích	10
2.2 Věková homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích.....	13
3. Národnostní a náboženská homogamie sezdaných a nesezdaných párů	16
Literatura	18

Úvod

Již delší dobu dochází ke změnám v rodinném chování. Oddaluje se odchod mladých od rodičů a stále častěji sňatku předchází samostatné bydlení, nebo nesezdané soužití s partnerem, případně obojí. Do roku 2012 stoupl podíl domácností tvořených nesezdanými partnery na 8,7 % z 6,3 %¹ v roce 2005 z celkového počtu domácností. Čím dál tím více dětí také v těchto svazcích vyrůstá a kompenzuje se tak pokles podílu dětí vyrůstajících v manželství. Zatím co v roce 2005 s nesezdanými rodiči vyrůstalo 5,7 % dětí do 18 let, v roce 2012 to bylo již 14,7 %, tedy 2,6 krát více¹. Otázkou je zda spolu se změnami rodinného chování se mění i to, jakého partnera si vybíráme.

Cílem práce je analyzovat vývoj vzdělanostní a věkové homogamie snoubenců při sňatku a zjistit, zda věkový rozdíl snoubenců může mít vliv na stabilitu manželství. Dále se pak studie zabývá mírou homogamie manželských a nesezdaných párů, tedy zda si jsou partneři v základních socio-demografických charakteristikách mezi sezdanými páry podobní více, nebo méně než ti, kteří žijí v nesezdaném soužití.

¹ zdroj - Životní podmínky (EU-SILC)

Shrnutí

- Postupem času čím dál tím více lidí, zejména žen, dosahuje vyššího vzdělání, a zvláště vysokoškolského. Také dochází k odkládání vstupu do manželství do vyššího věku. Oba tyto faktory pak ovlivňují míru podobnosti snoubenců z hlediska vzdělání a věku.
- Z hlediska podobnosti vzdělání je vývoj téměř neměnný – stabilně více jak polovinu sňatků uzavírají snoubenci se stejným vzděláním. Ke změně pak dochází u rozložení sňatků, kde jeden ze snoubenců má vyšší vzdělání. Zatím co na přelomu 70. a 80. let minulého století bylo častější, že ženich měl vyšší vzdělání než nevěsta, od konce 90. let je již častější, že vyšší vzdělání má naopak žena. To je způsobeno rychlejším nárůstem podílů vysokoškolsky vzdělaných u žen v porovnání s muži.
- Z hlediska věku jsou stabilně nejčastější sňatky, kde muž je starší, kterých je více jak polovina. Postupně však narůstá zastoupení, v minulosti spíše neobvyklých svazků s mladším mužem. Zároveň také roste podíl sňatků snoubenců, kteří mezi sebou mají výrazný věkový rozdíl (10 a více let). Otázkou je do jaké míry tyto změny budou mít vliv na rozvodovost, protože právě takové svazky vykazují nižší míru stability a větší část se jich rozvede v porovnání s těmi, kde jsou snoubenci stejně staří.
- Překvapivě se podobnost sezdaných a nesezdaných svazků z hlediska zkoumaných socio-demografických charakteristik nijak dramaticky nelišila. Vždy ale platilo, že partneři žijící v nesezdaných soužití si byli o trochu méně podobní než manželé.
- U nesezdaných soužití pak byly častěji zastoupeny v minulosti spíše neobvyklé páry tj. páry s mladším mužem a vzdělanější ženou. Častěji se u kohabitujič objevovala kombinace žena vysokoškolačka a muž se základním vzděláním, opačná kombinace, kdy muž měl vyšší vzdělání o 3 stupně, se pak naopak častěji vyskytovala u manželských párů, ale tyto kombinace jsou stále velmi málo početné. Největší rozdíly v míře vzdělanostní podobnosti páru mezi partnery žijícími v nesezdaném soužití a v manželství se vyskytovaly u žen s vysokoškolským vzděláním a u mužů se základním vzděláním. Lidé v obou těchto skupinách výrazně častěji v manželství žili s partnerem/kou se stejným vzděláním, než ti v nesezdaných soužitích.
- U nesezdaných párů se také častěji vyskytovaly výraznější věkové rozdíly a to jak u těch, kde byl muž mladší, ale i tam kde byl starší. Tato odlišnost se ale týká hlavně kohabitací, ve kterých alespoň jeden z partnerů již měl zkušenost s manželstvím. U nesezdaných soužití, ve kterých oba partneři byli svobodní, se struktura podle velikosti věkového rozdílu mnohem více podobala manželským párům.
- Z hlediska náboženské víry se výrazné rozdíly mezi sezdanými a nesezdanými svazky projevily u lidí, kteří se přihlásili k některé z křesťanských církví. Muži i ženy hlásící se ke křesťanským církvím, kteří žili v nesezdaném soužití, měli výrazně méně často partnera, který se hlásil ke stejné církvi, než tomu bylo u těch žijících v manželství. Vzhledem k tomu, že nesezdaná soužití jsou u lidí hlásících se ke křesťanským církvím méně obvyklá (podíl je zhruba poloviční oproti celkové populaci), dá se předpokládat, že pokud jsou oba partneři věřící, spíše uzavřou sňatek bez předchozího společného soužití.

Data a metodika

K analýze vzdělanostní a věkové podobnosti snoubenců a stability manželství byly využity údaje o sňatcích a rozvedech z demografické statistiky za období 1993-2012. Srovnání věkové, vzdělanostní, národnostní a náboženské podobnosti partnerů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích bylo vytvořeno na základě údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 za domácnosti tvořené jednou rodinou. Za nesezdané soužití je považováno soužití partnerů, kteří svůj vzájemný vztah ve sčítacím formuláři označili jako „druh, družka“ (v analýze je pak jako synonymum pro nesezdané soužití používáno i faktické manželství nebo kohabitace). Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti tvořené partnery stejného pohlaví.

Za homogamní svazky jsou považovány svazky, ve kterých oba partneři mají stejné znaky, v případě této analýzy pokud mají stejné vzdělání, jsou stejně staří a přihlásili se ke stejnému náboženskému vyznání nebo národnosti. Heterogamní svazky jsou pak ty, kde partneři mají odlišné charakteristiky. Za stejně staré snoubence a partnery jsou v analýze považováni snoubenci a partneři, jejichž věkový rozdíl je nula nebo jeden rok a tím pádem za páry se starším mužem nebo ženou ty, u kterých věkový rozdíl představoval minimálně dva roky.

V analýze vzdělanostní podobnosti jsou používány 4 vzdělanostní kategorie – vzdělání základní, střední bez maturity, střední s maturitou a vysokoškolské. Při využívání údajů ze sčítání byly do kategorie základní přiřazeny i osoby bez vzdělání a s neukončeným základním vzděláním, do kategorie střední s maturitou i nástavbové studium včetně pomaturitního studia a ke všem stupňům vysokoškolského vzdělání bylo připojeno i vyšší odborné vzdělání. Při analýze vzdělanostní podobnosti v sezdaných a nesezdaných soužitích z dat ze sčítání byly do analýzy zahrnuty jen osoby, které uvedly svojí současnou ekonomickou aktivitu, ale zároveň nestudovaly (včetně pracujících studentů), protože u studentů se dá očekávat, že jejich vzdělání ještě není ukončené. Do analýzy byly zařazeny jen sňatky a svazky, kde byl údaj o vzdělání uveden u obou snoubenců/partnerů.

Tabulka č. 1 Vývoj počtu sňatků v České republice v období 1993-2012

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
celkem sňatků	66 033	58 440	54 956	53 896	57 804	55 027	53 523	55 321	52 374	52 732
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
celkem sňatků	48 943	51 447	51 829	52 860	57 157	52 457	47 862	46 746	45 137	45 206
<i>z toho s údajem o vzdělání obou snoubenců</i>						51 648	46 486	43 407	41 281	41 434

Zdroj: ČSÚ (demografická statistika)

Tabulka č. 2 Hospodařící domácnosti tvořené 1 úplnou rodinou v roce 2011

Typ hospodařící domácnosti	celkem	z toho s uvedenými údaji o:			
		věku obou partnerů	vzdělání obou partnerů ²	náboženství obou partnerů	národnosti obou partnerů
manželské páry	1 857 997	1 857 928	1 760 686	977 757	1 425 006
faktické manželství	234 346	234 335	217 459	124 537	166 399

Zdroj: ČSÚ (SLDB 2011)

² páry, kde oba vyplnili údaj o ekonomické aktivitě a ani jeden z partnerů nebyl student

1. Vzdělanostní a věková podobnost snoubenců

1.1 Vzdělanostní podobnost snoubenců

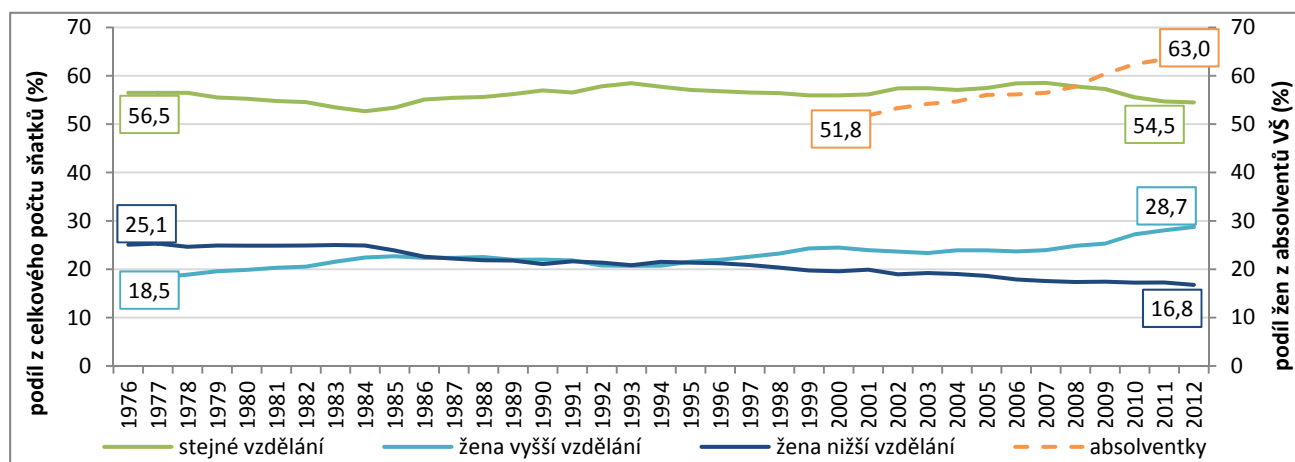
Stabilně přes polovinu sňatků uzavírají stejně vzdělaní snoubenci, roste však zastoupení párů, kde je žena vzdělanější

Podobnost snoubenců z hlediska dosaženého vzdělání se z dlouhodobého pohledu výrazněji nemění. Stabilně přes polovinu sňatků (z těch, kde oba snoubenci své vzdělání uvedli) uzavírají snoubenci, kteří mají stejné vzdělání (54,5 % v roce 2012). Dlouhodobě však dochází k nárůstu zastoupení sňatků, při kterých má nevěsta vyšší vzdělání než ženich, což je zapříčiněno měnící se strukturou obyvatelstva podle vzdělání. Roste zastoupení lidí, kteří mají alespoň středoškolské vzdělání s maturitou, především však vysokoškoláků – v roce 1995 představovali pouze 7,8 % celkové populace, ale do roku 2013 se jejich podíl více jak zdvojnásobil na 16,7 %³. Tyto změny jsou patrné jak u mužů, tak i u žen. U žen je ale nárůst vysokoškolsky vzdělaných výraznější a jejich podíl se od roku 1995 téměř ztrojnásobil z 5,8 % z roku 1995 na 16,2 % v roce 2013 (u mužů nárůst o 71 %). U mladších věkových skupin do 35 let se tento podíl u žen dokonce více jak zečtyřnásobil (u mužů více jak zdvojnásobil). Zvýšil se také rozdíl mezi muži a ženami – zatím co u mladých do 35 let ukončilo vysokou školu 22,8 % žen, u mužů to bylo pouze 15,7 %. Tyto změny potvrzují i data o genderovém složení absolventů (viz graf č. 1) - podíl žen na celkovém počtu absolventů vysokých škol se plynule zvyšuje a v roce 2012 představoval 63 %.

Opakované sňatky vykazují nižší míru podobnosti, než sňatky svobodných, ale rozdíl se postupem času zmenšuje

U prvních sňatků je pak míra homogamie vyšší – v roce 1994 u vzájemně prvních sňatků podíl stejně vzdělaných snoubenců představoval 60,3 %, ale do roku 2012 klesl na 55,6 %. Naproti tomu u sňatků, kde alespoň u jednoho z páru se jednalo o opakovaný sňatek, se tento podíl téměř nezměnil a v roce 2012 představoval 52,4 %. Zmenšuje se tedy rozdíl v míře vzdělanostní homogamie u vzájemně prvních sňatků a u svateb, kde minimálně jeden ze snoubenců měl s manželstvím již zkušenost, tedy byl rozvedený, nebo ovdovělý.

Graf č. 1 Vývoj vzdělanostní homogamie snoubenců v letech 1976-2012 a vývoj podílu žen mezi prvními absolventy vysokých škol v letech 2001-2012

Zdroj dat: ČSÚ, MŠMT ČR, vlastní výpočty

1.2 Věková podobnost snoubenců

U většiny sňatků je ženich starší, než nevěsta

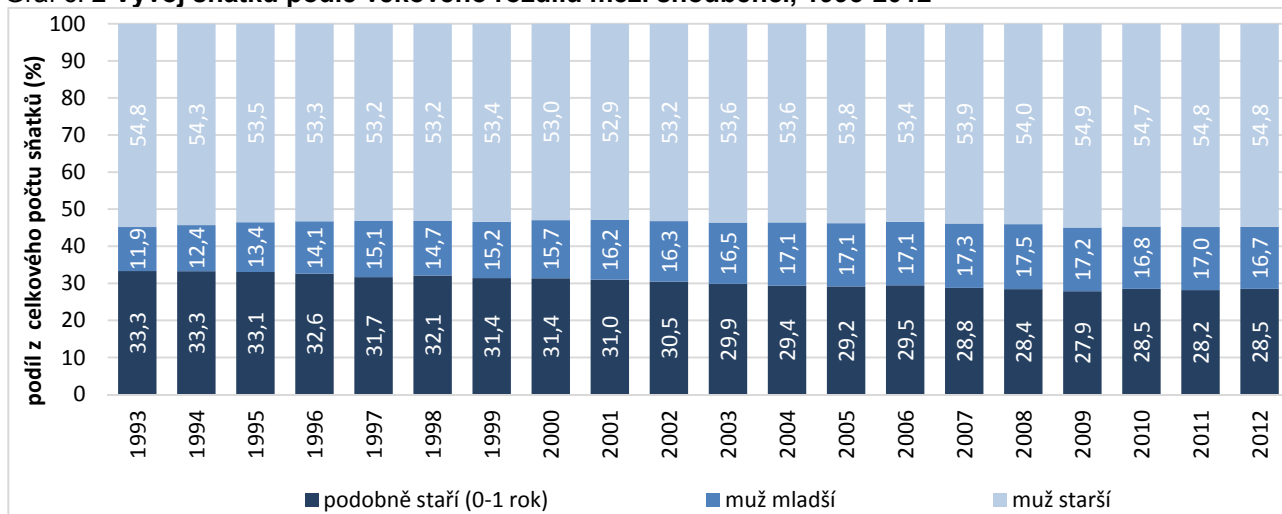
Dlouhodobě nejčastěji uzavírají manželství páry, ve kterých je ženich starší než nevěsta, jejich podíl na celkovém počtu sňatků se od roku 1993 pohybuje stabilně okolo 54 %. Postupem času ale klesá podíl uzavíraných manželství, kde jsou snoubenci podobně staří (rozdíl ve věku ženicha a nevěsty je 0 nebo jeden rok⁴).

³ údaje o vzdělanostní struktuře na základě dat z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS)

⁴ věkový rozdíl mezi snoubenci byl počítán z přesného data jejich narození a je v dokončených letech

Naopak roste zastoupení věkově spíše netradičních sňatků, kde muž je mladší než žena (viz graf č. 2).

Graf č. 2 Vývoj sňatků podle věkového rozdílu mezi snoubenci, 1993-2012

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočty

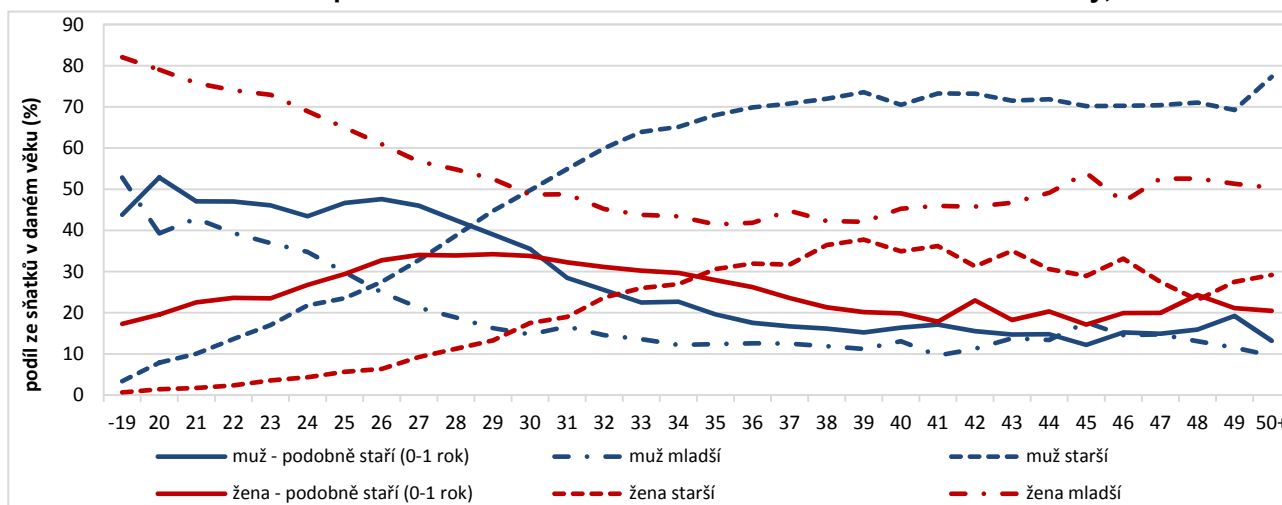
Narůstá podíl sňatků snoubenců s výrazným věkovým rozdílem

Z pohledu na strukturu uzavíraných manželství podle velikosti věkového rozdílu vyplývá, že k poklesu podílu na celkovém počtu sňatků dochází pouze u již zmiňovaných stejně starých snoubenců a u těch, kde je ženich starší o 2-5 let, u všech ostatních kategorií dochází k nárůstu jejich zastoupení. Nejvýraznější relativní změny se odehrály u sňatků, kde byl muž mladší o 10 a více let a o 6-9 let (nárůst podílu na sňatcích mezi lety 1993 a 2012 o 70,4 % resp. 63,1 %) a u těch, kde je ženich naopak starší o 10 a více let (nárůst o 37,3 %). Stále jsou to ale málo početné kategorie (dohromady představují necelých 15 % všech sňatků), což pak způsobuje tak výrazné rozdíly v čase.

S věkem roste i podíl sňatků uzavíraných s mladším partnerem

Struktura sňatků podle věkového rozdílu snoubenců se výrazně mění podle věku snoubenců (viz graf. č. 3). Jak u mužů, tak u žen platí, že čím uzavírají sňatek později, tím častěji si berou mladšího partnera nebo partnerku, s tím že u mužů je tato tendence výraznější. Současně s věkem klesá podíl sňatků uzavřených se starším partnerem, ale okolo 40 let se tento podíl začíná opět pozvolna zvyšovat, u žen je tento nárůst pak o něco výraznější než u mužů.

Graf č. 3 Struktura sňatků podle věkového rozdílu snoubenců a věku ženicha a nevěsty, 2012⁵

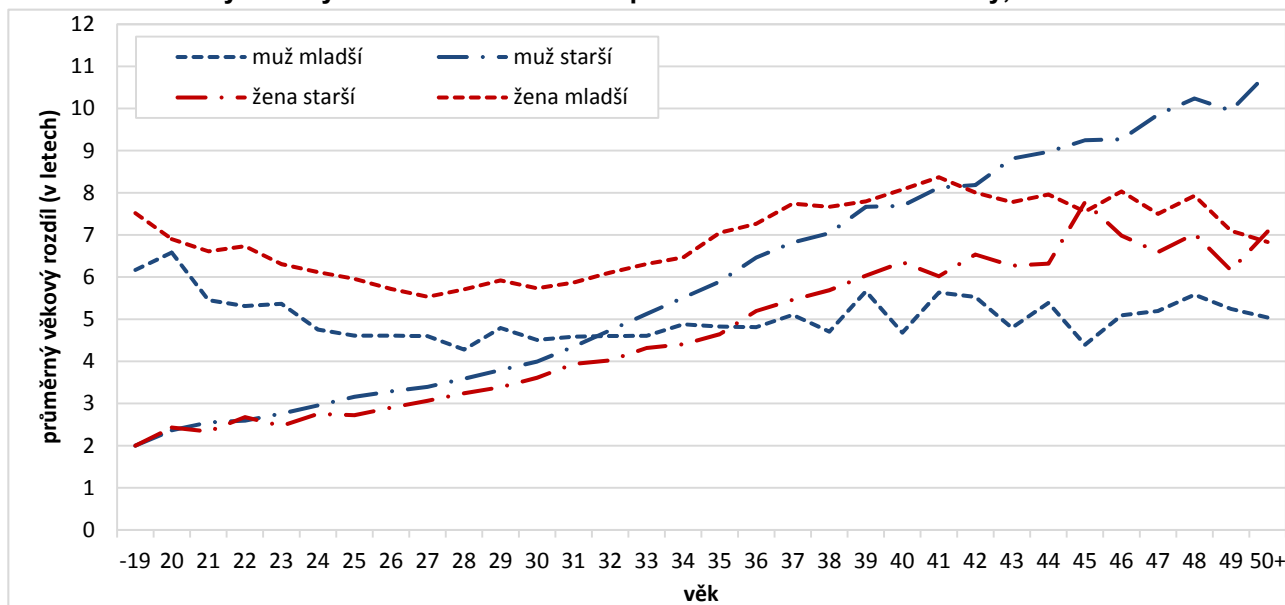
Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočty

⁵ červené křivky podle věku ženy, modré podle věku muže

Průměrný věkový rozdíl mezi snoubenci se zvyšuje

Změny ve struktuře sňatků podle velikosti věkového rozdílu snoubenců se projevily i na vývoji průměrného věkového rozdílu snoubenců, který se od roku 1993 plynule mírně zvyšuje. Na počátku sledovaného období, pokud si žena brala staršího muže, byl mezi nimi v průměru rozdíl 4,7 roku, do roku 2012 ale stoupl na 5,5 let. V případě sňatků, kde byl ženich mladší, byl průměrný věkový rozdíl nižší, ale mezi lety 1993 a 2012 se také zvýšil z 3,0 let na 3,6 let⁶. U vzájemně prvních sňatků pak byly věkové rozdíly nižší – v případě párů s mladším ženichem průměrný rozdíl v roce 2012 činil 2,7 let a se starším 4,3 let což je o 0,6 resp. 0,7 roku více než v roce 1993.

Graf č. 4 Průměrný věkový rozdíl mezi snoubenci podle věku ženicha a nevěsty, 2012⁷

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočty

S rostoucím věkem při sňatku se zvyšuje i průměrný věkový rozdíl snoubenců

Průměrný věkový rozdíl mezi snoubenci se liší podle věku, ve kterém manželství uzavírají (viz graf č. 4). Pakliže si člověk bere mladšího partnera nebo partnerku, se zvyšujícím se věkem roste i jejich průměrný věkový rozdíl. U mužů je pak nárůst výraznější než u žen. Pro srovnání muži i ženy, kteří uzavírají sňatek v 19 letech a nižším věku si berou v průměru o 2 roky mladšího partnera/ku, ve 40 letech si muži berou partnerku o téměř 8 let mladší, zatímco ženy mají snoubence mladšího v průměru o více jak 6 let. Při sňatku se starším partnerem/kou jsou v mladším věku rozdíly mezi snoubenci výraznější, ale zhruba do 28 let se snižují. Od tohoto věku pak začíná průměrný věkový rozdíl růst. Vzhledem k této věkové diferenciaci má na vývoj celkového věkového rozdílu mezi snoubenci vliv i měnící se věková struktura snoubenců. Vstup do manželství se odkládá do stále vyššího věku a roste tedy zastoupení starších snoubenců, kteří také vykazují vyšší věkové rozdíly. Pokud by tedy byly věkové rozdíly podle věku z roku 1993 aplikovány na věkovou strukturu z roku 2012, průměrný věkový rozdíl by se mezi těmito roky nezvýšil, ale naopak snížil, a to jak u sňatků se starším ženichem, tak u těch kde byla starší nevěsta.

Podíl podobně starých snoubenců je u prvních sňatků vyšší

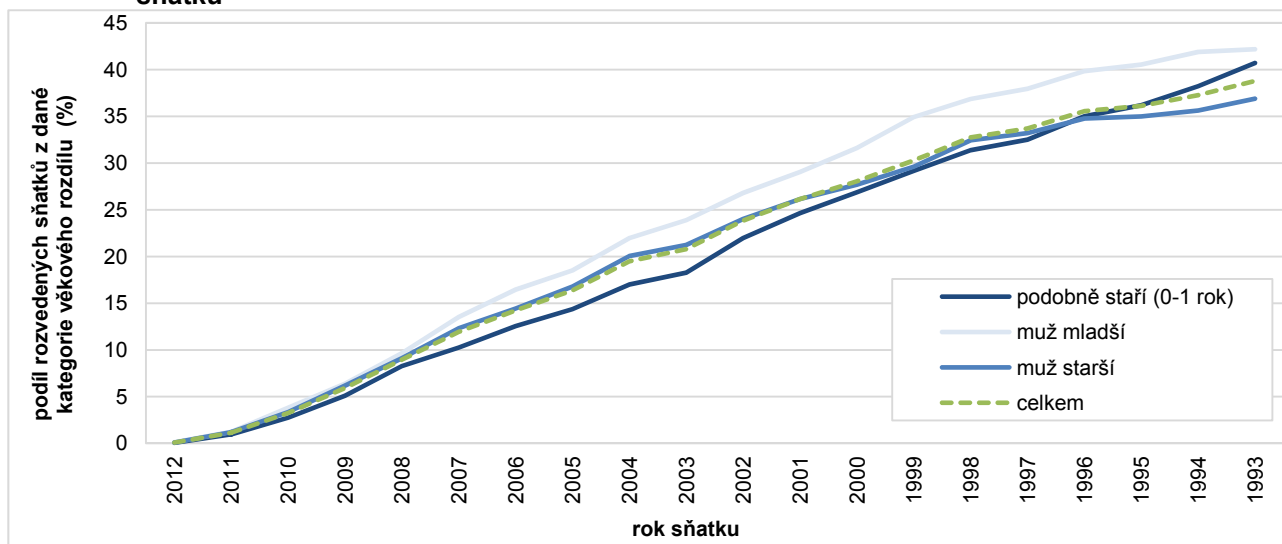
Na věkovou homogamii má vliv i pořadí sňatku. U prvních sňatků je výrazně vyšší podíl těch, kde snoubenci jsou stejně staří a platí to jak pro muže, tak pro ženy, ale u mužů je rozdíl výraznější (16,2 p.b. oproti 9,3 p.b. u žen). Častěji si muži i ženy při opakovaném sňatku berou mladšího partnera (rozdíl oproti prvním sňatkům 21,0 p.b. u mužů a 17,1 p.b. u žen). Dá se tedy říci, že muži se zkušeností s manželstvím mají větší tendenci k tradičním sňatkům s mladší

⁶ průměrný rozdíl byl počítán u snoubenců, jejichž věk se lišil o 2 roky a více

⁷ červené křivky podle věku ženy, modré podle věku muže

partnerkou než svobodní. Tyto rozdíly však opět ve velké míře souvisí s odlišnou věkovou strukturou v důsledku vyššího věku při opakovaném sňatku. Podíl stejně starých snoubenců se v jednotlivých věkových kategoriích liší nejvíce v 25-29 letech, kdy rozdíl mezi podílem stejně starých snoubenců u prvních a opakovaných sňatků tvoří 12,1 p.b. u mužů a 10,1 p.b. u žen, ale u starších snoubenců jsou pak rozdíly minimální.

Graf č. 5 Podíl sňatků rozvedených do roku 2012 podle věkového rozdílu snoubenců a roku uzavření sňatku⁸

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočty

Manželství, kde je muž mladší, vykazují nižší míru stability...

Věkové rozdíly mezi snoubenci mohou do určité míry ovlivňovat stabilitu jejich manželství. Jak je vidět na grafu č. 5 podíl rozvedených sňatků, kde byl muž mladší než žena, je vyšší než u ostatních sňatků a to u všech sňatků uzavřených mezi lety 1993 a 2012. Ze sňatků, ve kterých byl muž mladší a které byly uzavřeny v roce 1993, se do roku 2012 rozvedlo 42,2 %, zatímco z manželství, kde byl muž starší, se rozvedlo jen 36,9 %. Nejnižší rozvodovost sňatků se starším mužem je patrná do roku 1996. U sňatků uzavřených v roce 1997 a později pak vykazují nejvyšší stabilitu stejně staré páry. Otázkou však je, do jaké míry má na rozvodovost manželství podle věkového rozdílu manželů vliv délka trvání manželství, tedy zda se například manželství se starším mužem nerozvádějí po kratší době trvání manželství než ta, kde jsou oba manželé stejně staří. U věkově netradičních sňatků s mladším ženichem pak platí, že čím je větší věkový rozdíl mezi snoubenci, tím jsou nestabilnější, pro srovnání – u snoubenců, kde byl muž mladší o 2-5 let se ze sňatku z roku 1993 rozvedlo 41,6 %, ale těch ve kterých byl muž mladší o více jak 10 let již 46,9 %. Vzrůstající rozvodovost se zvyšujícím se věkovým rozdílem platí i u sňatků, kde byl starší muž, ale až u sňatků uzavřených v roce 1999 a později.

... a s rostoucím věkovým rozdílem roste i podíl rozvedených manželství

⁸ graf zobrazuje jaká část sňatků, které v daný rok uzavřeli podobně staří snoubenci, snoubenci, kde byl muž starší a ti, kde byl muž naopak mladší, se do roku 2012 rozvedla. Rostoucí podíl rozvedených manželství s klesajícím rokem sňatku je způsoben rostoucí délkou manželství – manželé, kteří uzavřeli sňatek v roce 1993, tedy měli výrazně více času na to se rozvést, než ti, kteří vstoupili do manželství teprve v roce 2012.

2. Věková a vzdělanostní homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích

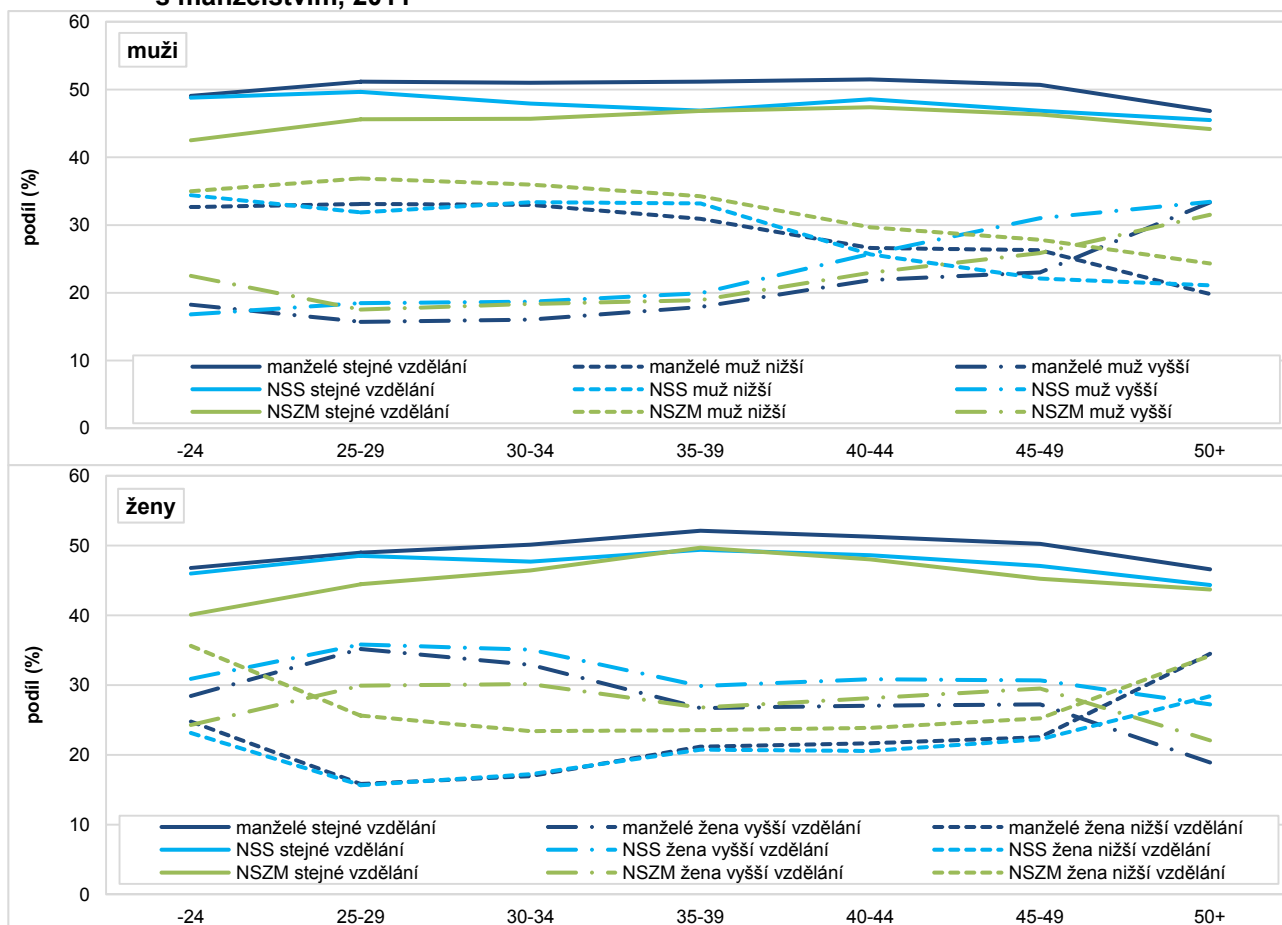
Díky datům o domácnostech ze sčítání lidu je možné zkoumat homogamii partnerů nejen u manželských párů, ale také v nesezdaných soužitích a lze tedy porovnat, do jaké míry se liší podobnosti partnerů, kteří svůj vztah legitimizovali a těch, kteří tak neučinili.

2.1 Vzdělanostní homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích

Partneři žijící v manželství mají častěji stejné vzdělání než ti v nesezdaných soužitích

Podle Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 u 48,5 % manželských párů měl muž a žena stejné dosažené vzdělání, u nesezdaných párů to bylo o 1,7 p.b. méně tedy 46,7 %. Podíl svazků, ve kterých žena měla vyšší vzdělání než její partner, pak byl u manželských párů nižší než u nesezdaných soužití (23,9 % vs. 30,3 %). Podíl vzdělanostně homogamních párů se pak u žen s věkem mírně zvyšuje a to zhruba do věkové kategorie 35-39 let, od kdy s věkem naopak pomalu klesá. Ve všech věkových kategoriích pak míra homogamie u nesezdaných párů dosahuje nižších hodnot než u manželských párů. Podíl heterogamních svazků se u sezdaných a nesezdaných párů liší nejvíce do 24 let, od tohoto věku nejsou rozdíly již tak výrazné, ale platí o něco vyšší zastoupení párů, kde má žena jak nižší, tak vyšší vzdělání (až od 28 let), u žen žijících ve faktickém manželství, na úkor homogamních svazků oproti manželským párům. U mužů pak byla situace obdobná jako u žen.

Graf č. 6 Vzdělanostní homogamie podle věku muže a ženy, podle typu soužití a zkušenosti s manželstvím, 2011

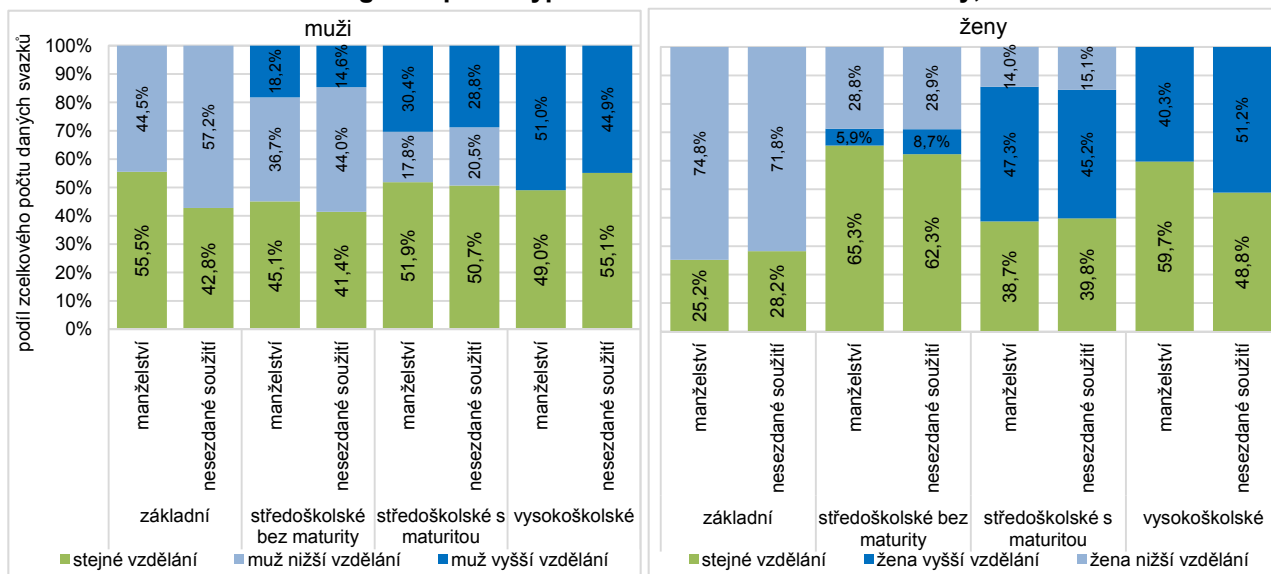
Poznámka: NSS – nesezdané soužití, svobodný/á; NSZM – nesezdané soužití, zkušenost s manželstvím

Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

Nesezdaná soužití tvořená svobodnými partnery se více podobala manželským párům

U svobodných nesezdaných partnerů pak nebyly rozdíly oproti manželským párům tak výrazné v porovnání s těmi, co již zkušenost s manželstvím měli (tzn. rozvedenými, ovdovělými nebo ženatými/vdanými). Nesezdané svazky vzájemně svobodných partnerů vykazovaly o trochu vyšší míru vzdělanostní homogamie – 48,5 %, tedy stejnou hodnotu jako manželské páry. U nesezdaných soužití, kde alespoň jeden z partnerů měl již zkušenost s manželstvím, jich bylo se stejně vzdělanými partnery méně - 45,5 %. Větší podobnost míry homogamie u nesezdaných párů, které tvoří svobodní, s manželskými páry se projevují zejména v mladších věkových skupinách (viz graf č. 6 na předchozí straně). Zhruba od 30 let (jak u mužů, tak u žen) se rozdíly mezi svobodnými a těmi, kteří již zkušenost s manželstvím měli, v nesezdaných soužitích zmenšují. Ženy žijící v kohabitaci, které již byly vdané, pak častěji žijí s partnerem s vyšším dosaženým vzděláním. Rozdíl je nejvýraznější ve věkové skupině 25-29 let, ve které podíl dosáhl hodnoty 25,4 %, o téměř 10 p.b. více než u žen v manželství nebo svobodných žen žijících s partnerem bez sňatku. Tento rozdíl je zřejmě způsoben tím, že mezi mladými ženami, které již mají zkušenost s manželstvím je větší zastoupení těch, které mají základní vzdělání (ve zmiňované věkové skupině 25-29 let to je 13,0 %, u žen žijících v manželství téměř třikrát méně – 4,8 %). Tím pádem mohou mít jen partnera se stejným vzděláním, nebo vyšším a jak je patrné z následujícího grafu č. 7 ve většině případů mají partnera právě s vyšším vzděláním. Mezi dříve vdanými ženami, které žijí ve faktickém manželství, jsou také častěji zastoupeny ženy se středoškolským vzděláním bez maturity, které také častěji žijí s mužem, který má vyšší vzdělání, než ženy s úplným středoškolským vzděláním.

Graf č. 7 Vzdělanostní homogamie podle typu svazku a vzdělání muže a ženy, 2011

Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

Největší rozdíly v podílu stejně vzdělaných partnerů mezi sezdanými a nesezdanými páry se projeví u mužů se základním vzděláním a žen s vysokoškolským vzděláním

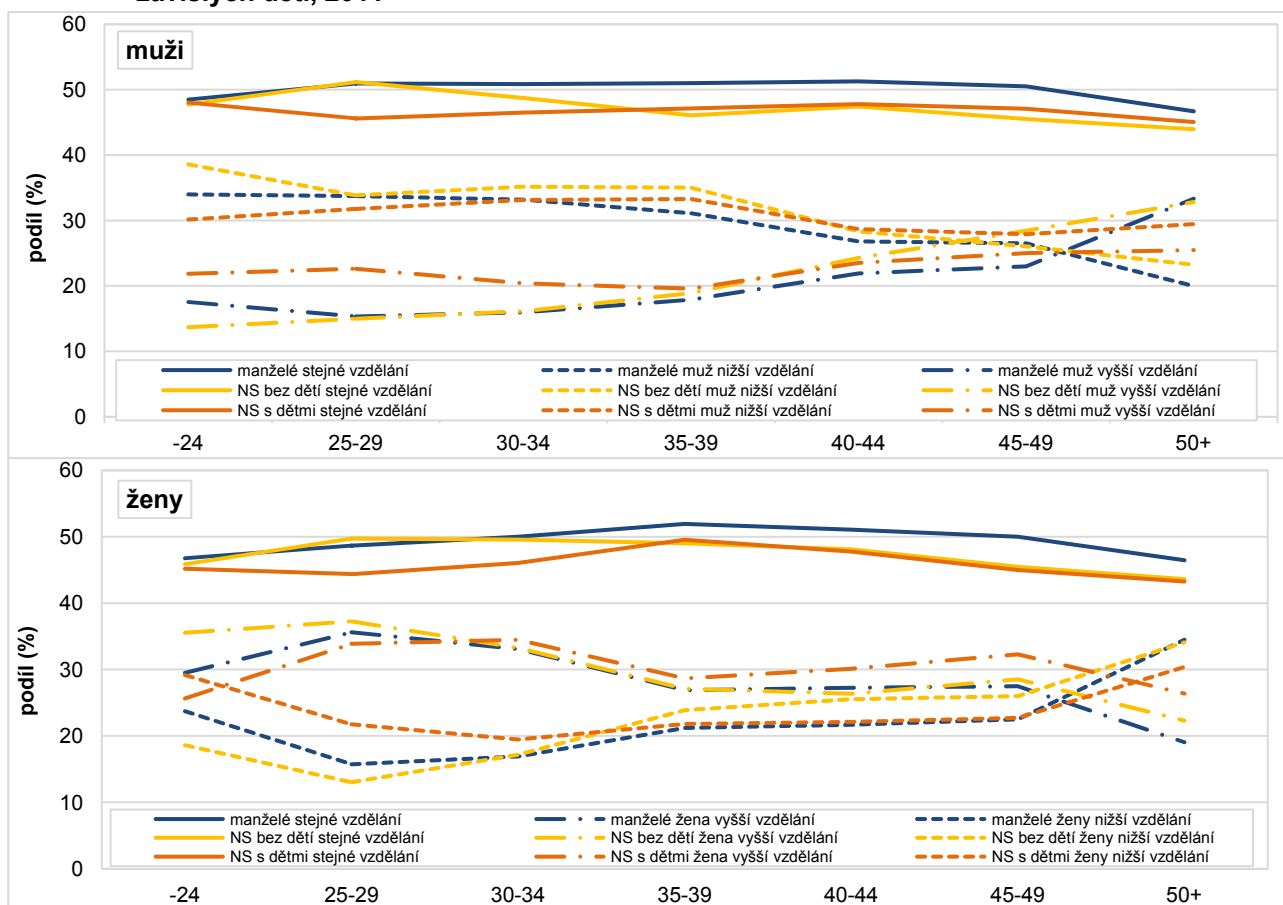
Míra vzdělanostní homogamie partnerů se liší podle dosaženého vzdělání a také podle pohlaví (viz graf č. 7). Nejvýraznější rozdíly ve výběrovém párování mezi manželskými a nesezdanými páry byly u žen s vysokoškolským a u mužů se základním vzděláním, tedy u těch, kteří nemohou žít ve svazku, ve kterém by žena měla nižší vzdělání. V obou případech osoby žijící v manželství mají častěji partnera nebo partnerkou se stejným vzděláním než ti ve faktickém manželství. U ostatních vzdělanostních skupin nejsou rozdíly v homogamii mezi manželstvím a nesezdaným soužitím tak výrazné. Nejvyšší míru vzdělanostní homogamie vykazují ženy se středoškolským vzděláním bez maturity (65,3 % v manželství a 62,3 % v nesezdaném soužití), u mužů pak ti se základním vzděláním žijící v manželství (55,5 %) a vysokoškolsky vzdělaní v nesezdaných soužitích (55,1 %). U vysokoškolsky vzdělaných mužů žijících v kohabitaci pak mělo na míru homogamie vliv, zda již měli zkušenost s manželstvím. Svobodní muži

výrazně častěji žili s partnerkou, která také vystudovala vysokou školu - 64,1 %, naproti tomu mezi těmi, kteří si již prošli manželstvím, to bylo pouze 41,3 %. Muži se zkušeností s manželstvím žijící v nesezdaném soužití pak častěji žili s partnerkou, která měla nižší vzdělání, v porovnání se svobodnými. Rozdíl se se zvyšujícím se vzděláním zvětšoval a u vysokoškoláků představoval 22,7 p.b., ale ani u středoškolsky vzdělaných s maturitou nebyl malý – 10,3 p.b. U žen v nesezdaných soužitích byl největší rozdíl podle rodinného stavu u žen se základním vzděláním, kdy svobodné ženy měly častěji za partnera také muže se základním vzděláním, než ty, které měly již zkušenost s manželstvím (rozdíl 8,7 p.b.).

Nejčastěji se vzdělání partnerů lišilo o jeden stupeň

Stejně jako u snoubenců i u partnerů žijících v kohabitaci se u heterogamních svazků vzdělání partnerů nejčastěji lišilo o jeden stupeň. Takových svazků je u párů, kde má žena vyšší vzdělání 83,6 % a u těch, kde má partnerka naopak nižší vzdělání 85,5 %. Mírně se tak liší od manželských párů, u kterých v případě, že má žena nižší vzdělání jsou častější vyšší vzdělanostní rozdíly (u 14,0 % manželů se vzdělání liší o dva stupně a u 1,6 % o tři) a naopak u těch, kde měla žena vzdělání vyšší méně časté (12,8 % manželských párů se liší o dva stupně a více). U kohabituujících párů se tak častěji vyskytuje například kombinace žena vysokoškolačka-muž se základním vzděláním, ačkoliv se stále jedná o velmi málo početnou kombinaci (0,2 % ze vzdělanostně heterogamních svazků u manželských párů vs. 0,4 % u nesezdaných soužití). V případě vzdělanostního rozdílu se manželským párům více podobají nesezdaná soužití, kde alespoň jeden z partnerů již měl zkušenost s manželstvím, zejména v případě, že žena má nižší vzdělání než muž se struktura podle velikosti rozdílu ve vzdělání téměř shoduje se strukturou u manželských párů.

Graf č. 8 Vzdělanostní homogamie podle věku muže a ženy a typu domácnosti podle přítomnosti závislých dětí, 2011

Poznámka: NS – nesezdané soužití
Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

Míra vzdělanostní homogamie se podle přítomnosti závislých dětí v nesezdaném soužití liší nejvíce u mladých do 29 let

Dalo by se očekávat, že nesezdané páry se závislými dětmi⁹ budou vykazovat obdobnou míru podobnosti jako manželské páry, ale není tomu úplně tak. Celkový podíl homogamních párů mezi nesezdanými partnery se neliší podle toho, zda s nimi v domácnosti žije závislé dítě, nebo ne - podíl homogamních svazků je stejný – 46,7 %. U jednotlivých druhů heterogamních svazků je pak rozdíl 2 p.b., přičemž podíl soužití, kde má žena nižší vzdělání, je u nesezdaných partnerů bez závislých dětí vyšší. K určité diferenciaci dochází při pohledu na vzdělanostní homogamii podle věku (viz graf č. 8). Struktura nesezdaných párů podle vzdělanostní homogamie se podle přítomnosti závislých dětí liší v nejmladších věkových kategoriích, tedy u mladých do 24 let a v kategorii 25-29 let. V tomto věku jak muži, tak ženy, pokud žijí v nesezdaném soužití se závislými dětmi, mají partnera se stejným vzděláním méně často oproti manželským párům a kohabitujičím bez závislých dětí. Naopak více jsou zastoupeny, kde muž má vyšší vzdělání než žena. Ve věkové skupině 25-29 let tvořil rozdíl mezi podílem párů, kde muž měl vyšší vzdělání, mezi nesezdanými páry bez dětí a manžely 7,3 p.b. u mužů a 6,0 p.b. u žen. U žen to může být opět způsobeno vyšším zastoupením osob s nižším vzděláním mezi těmi, které žijí v domácnosti se závislým dítětem, oproti manželským párům nebo nesezdaným soužitím bez závislých dětí. V pozdějším věku pak nejsou rozdíly mezi nesezdanými soužitími v závislosti na přítomnosti závislých dětí tak výrazné, kromě poslední věkové kategorie 50 let a starších.

2.2 Věková homogamie párů žijících v manželství a v nesezdaných soužitích

U nesezdaných soužití jsou častěji zastoupeny páry, kde je muž mladší než žena

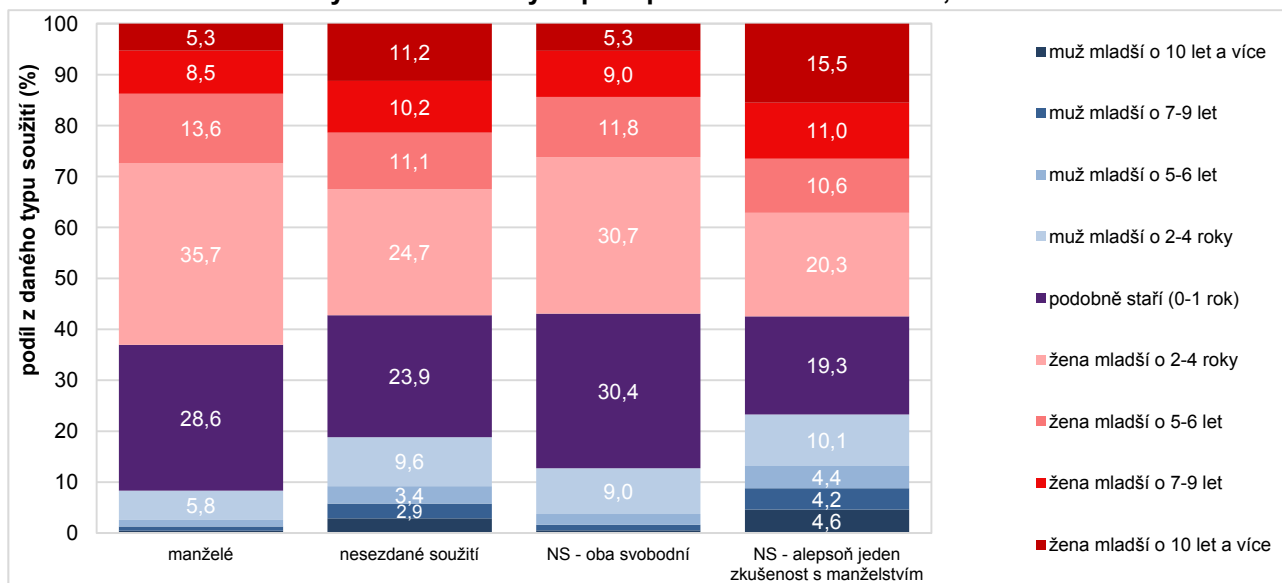
Jak u sezdaných, tak i u nesezdaných svazků platí, že převládají páry, ve kterých je muž starší¹⁰. U 63,1 % manželských párů byl muž starší než žena o více jak rok, u kohabitučích pak o 5,8 p.b. méně. Mezi manžely byly také více zastoupeny stejně staré páry – 28,6 %, u nesezdaných párů to bylo 23,9 % (viz graf. č. 9). Naopak páry, ve kterých byla žena starší, byly u sezdaných zastoupeny méně než u faktických manželství - 8,3 % vs. 18,8 %. Struktura podle věkového rozdílu mezi partnery se pak u nesezdaných párů lišila podle rodinného stavu. Podíl párů se starším mužem se výrazněji nelišil, ale u oboustranně svobodných bylo vyšší zastoupení stejně starých partnerů (30,4 %) oproti párům, kde alespoň jeden z partnerů již v minulosti uzavřel manželství (19,3 %) a naopak podíl párů se starší ženou byl nižší (12,7 % vs. 23,3 %). Přítomnost závislých dětí v domácnosti neměla na míru věkové homogamie nesezdaných soužití podle věkového rozdílu téměř žádný vliv, protože rozdíl v podílu věkově homogamních svazků tvořil pouze 0,2 p.b. a u svazků se starším mužem 1,0 p.b. ve prospěch nesezdaných soužití se závislými dětmi.

U nesezdaných soužití, kde alespoň jeden z partnerů není svobodný, jsou častěji zastoupeny páry s výraznějšími věkovými rozdíly

Jak je vidět na grafu č. 9 na následující straně, u nesezdaných soužití se oproti manželským párům častěji vyskytují velmi vysoké věkové rozdíly (10 let a více) a to jak u párů, kde je starší muž, tak u těch, kde je starší žena. Tyto rozdíly jsou způsobeny zejména strukturou podle věkového rozdílu partnerů u párů, kde jeden z partnerů již měl zkušenost s manželstvím, protože v těchto svazcích byl podíl velmi věkově vzdálených partnerů výrazně vyšší – 15,5 % v případech, že byl starší muž a 4,6 % u partnerů se starší ženou, zatím co u oboustranně svobodných nesezdaných párů se struktura velmi podobala párům sezdaným.

⁹ Závislé dítě je každá osoba v domácnosti tvořené 1 rodinou, která má k osobě v čele domácnosti vztah „syn/dcera“, je ekonomicky neaktivní a je ve věku 0–25 let.

¹⁰ Věkový rozdíl počítán z věku partnerů v dokončených letech

Graf č. 9 **Struktura sezdaných a nesezdaných párů podle věkového rozdílu, 2011**

Poznámka: NS – nesezdané soužití
Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

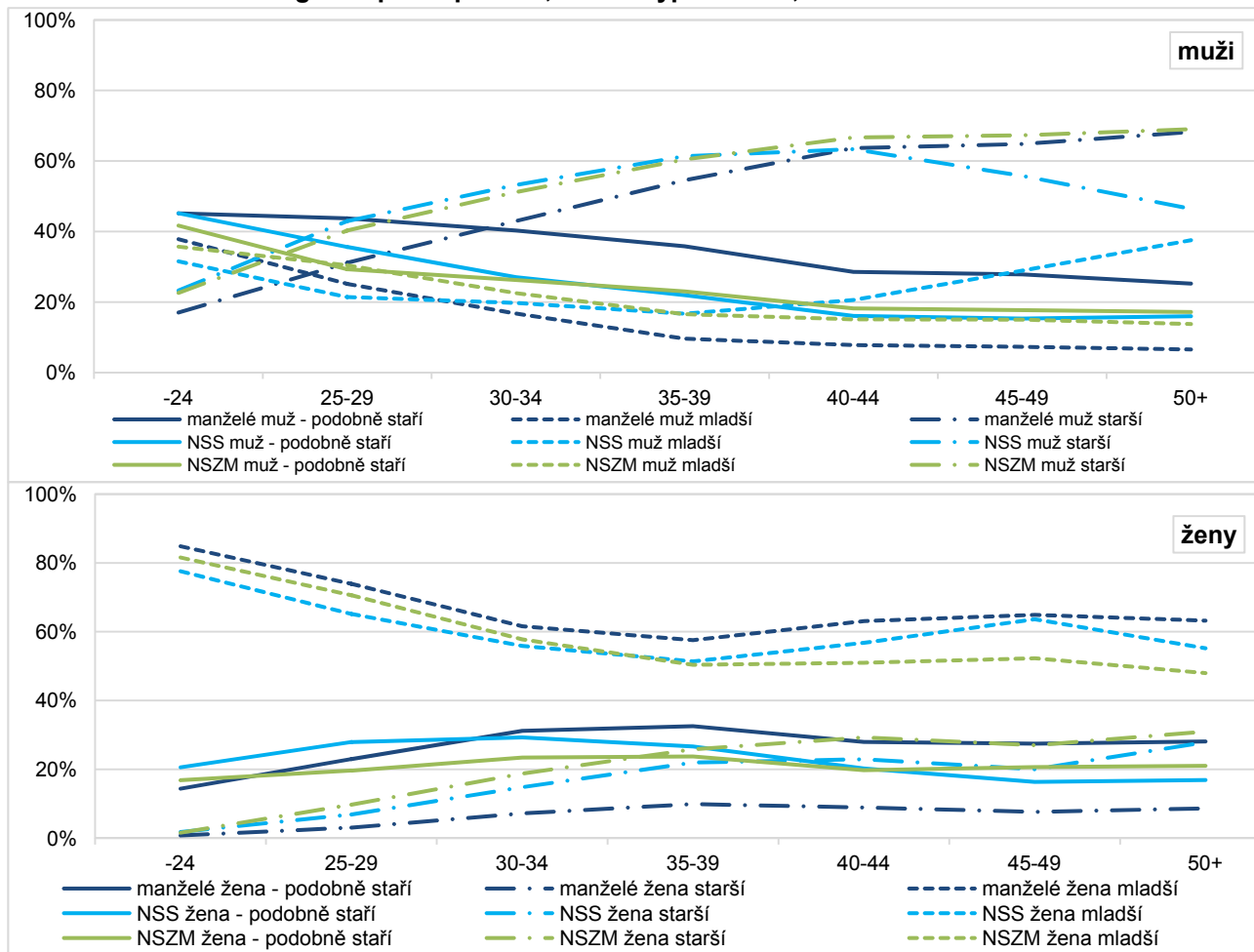
U žen se s věkem zvyšuje rozdíl mezi sezdanými a nesezdanými svazky v podílu soužití s mladším mužem

S věkem jak u mužů, tak u žen roste četnost soužití s mladším partnerem a platí to jak pro sezdané, tak i nesezdané páry. U žen se však s věkem rozdíly mezi těmito typy svazků zvětšují, přičemž od 35 let je u žen žijících ve faktickém manželství dvakrát až třikrát vyšší podíl těch, které žijí s mladším partnerem, než u stejně starých žen, které žijí v manželství. Tento rozdíl však může být způsoben odlišnou strukturou podle věku na počátku partnerství u vdaných a u žen v nesezdaných soužitích v dané věkové kategorii. Údaj o délce trvání faktických manželství bohužel není z dat ze sčítání lidu k dispozici. S věkem však přibývá u nesezdaných soužití zastoupení těch, ve kterých partneri již měly zkušenost s manželství a zároveň intenzita sňatečnosti zhruba po 30 letech věku u mužů i u žen postupně klesá. Dá se tedy předpokládat, že s rostoucím věkem se bude zvyšovat rozdíl v délce trvání partnerství mezi sezdanými a nesezdanými soužitími. U manželských párů se dá očekávat větší zastoupení déle trvajících svazků a naopak u kohabitací těch kratších, do kterých jak muži, tak ženy vstupovali ve vyšším věku, než stejně staří ženatí a vdané.

U nesezdaných párů je průměrný věkový rozdíl vyšší než u manželů

Vzhledem k vyššímu zastoupení partnerů s výraznějším věkovým rozdílem mezi nesezdanými páry, je průměrný věkový rozdíl mezi manželi nižší než u faktických manželství a to jak v případech, kdy je starší muž, tak i když je naopak mladší. Pokud je v páru starší muž, v průměru je pak starší o 5,0 let, pokud žije v manželství, ale o 6,5 let, pokud žije v kohabitaci. U párů, kde je starší žena, jsou věkové rozdíly nižší – 4,2 roku u manželství a 5,8 roku u nesezdaných párů. Opět je ale rozdíl mezi kohabitacemi podle rodinného stavu, přičemž u párů, kde jsou oba partneri svobodní, se věkové rozdíly příliš neliší od manželských párů (4 roky, pokud je starší žena a 5,1 let pokud je starší muž). S věkem pak jak u žen, tak u mužů, pokud žijí s mladším partnerem, roste jejich věkový rozdíl a také se zvětšují rozdíly mezi manželskými a nesezdanými páry, což může být ale ovšem způsobeno odlišnou strukturou podle délky trvání partnerství, jak je zmiňováno výše.

Graf č. 10 Věková homogamie podle pohlaví, věku a typu soužití, 2011

Poznámka: NSS – nesezdané soužití, svobodný/á; NSZM – nesezdané soužití, zkušenost s manželstvím

Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

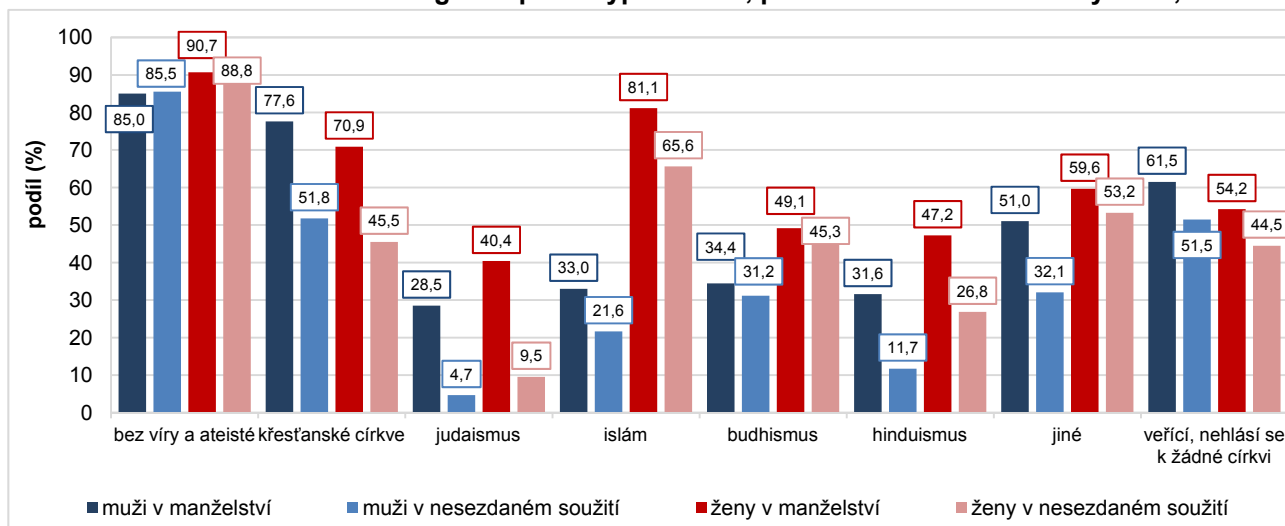
3. Národnostní a náboženská homogamie sezdaných a nesezdaných párů

Obsahem sčítání lidu jsou i otázky na národnost a náboženské vyznání, ke kterým se člověk hlásí. Tyto otázky byly však dobrovolné a část občanů využila svého práva na tyto dotazy neodpovídat (25,3 % obyvatel u otázky na národnost a 44,7 % u náboženství), proto se analýza týká pouze párů, ve kterých oba z partnerů údaj o své národnosti nebo náboženské víře vyplnili. Jak u náboženského vyznání, tak u národnosti celkově platí, že nesezdaná soužití byla méně homogamní, než manželské páry, ale rozdíly byly malé.

U manželských párů jsou častěji zastoupeni partneři se stejnou náboženskou vírou

Podle Sčítání 2011 bylo nábožensky homogamních, tedy oba partneři vyplnili naprosto stejné náboženské vyznání, 79,9 % manželských párů a 76,8 % párů žijících v nesezdaných soužití¹¹. Mírně nižší míra homogamie u nesezdaných soužití byla patrná u všech věkových kategorií, přičemž jak u mužů, tak u žen se rozdíl oproti manželským párům téměř plynule s věkem zvyšoval. Narušení tohoto trendu bylo jen u věkové kategorie 30-34 let, ve které byl zároveň rozdíl mezi sezdanými a nesezdanými svazky nejnižší (1,3 p.b. u mužů a 1,7 p.b. u žen), největší pak byl u osob, kterým bylo 50 let a více (4,9 p.b. resp. 5,2 p.b.). Podíl nábožensky homogamních svazků byl jak u manželských, tak i nesezdaných párů nejnižší ve věkové kategorii 25-29 let (78 % resp. 75 % jak u mužů, tak u žen), nejvyšší pak v kategorii 40-44 let (82 % resp. 79 %).

Graf č. 11 Podíl náboženské homogamie podle typu soužití, pohlaví a náboženského vyznání, 2011

Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

Míra náboženské podobnosti se u sezdaných a nesezdaných párů výrazněji liší u křesťanů

Jak je vidět na grafu č. 11 podíl homogamních párů se lišil podle typu náboženského vyznání a jsou patrné rozdíly mezi muži a ženami a také mezi jednotlivými typy soužití. Osoby, které uvedly, že jsou bez víry, nebo se označily za ateisty v naprosté většině žily s partnerem, který učinil stejně, a nezáleželo na tom, zda se jednalo o manželský pár, nebo o nesezdané soužití (u mužů rozdíl podílu homogamních párů 0,5 p.b., u žen o trochu více - 1,9 p.b.). Lidé hlásící se k některé z křesťanských církví pak žili s partnerem stejného vyznání méně často oproti osobám bez vyznání a rozdíl v podílu homogamních svazků mezi manželskými páry a nesezdanými soužitími byl výraznější (u kohabitací méně o 25,9 p.b. u mužů a 25,4 p.b. u žen). Pokud lidé hlásící se ke křesťanským církvím nežili v homogamním manželském svazku, nejčastěji jejich manžel/ka byl/a bez vyznání (41,0 % mužů z nábožensky heterogamních svazků mělo partnerku bez vyznání a 51,6 % žen), nebo se hlásil/a k jiné z křesťanských církví (37,7 % u mužů a 26,5 % u žen). Křesťané žijící v heterogamním nesezdaném soužití také nejčastěji žili s partnerem/kou bez vyznání (56,8 % u mužů a 62,1 %

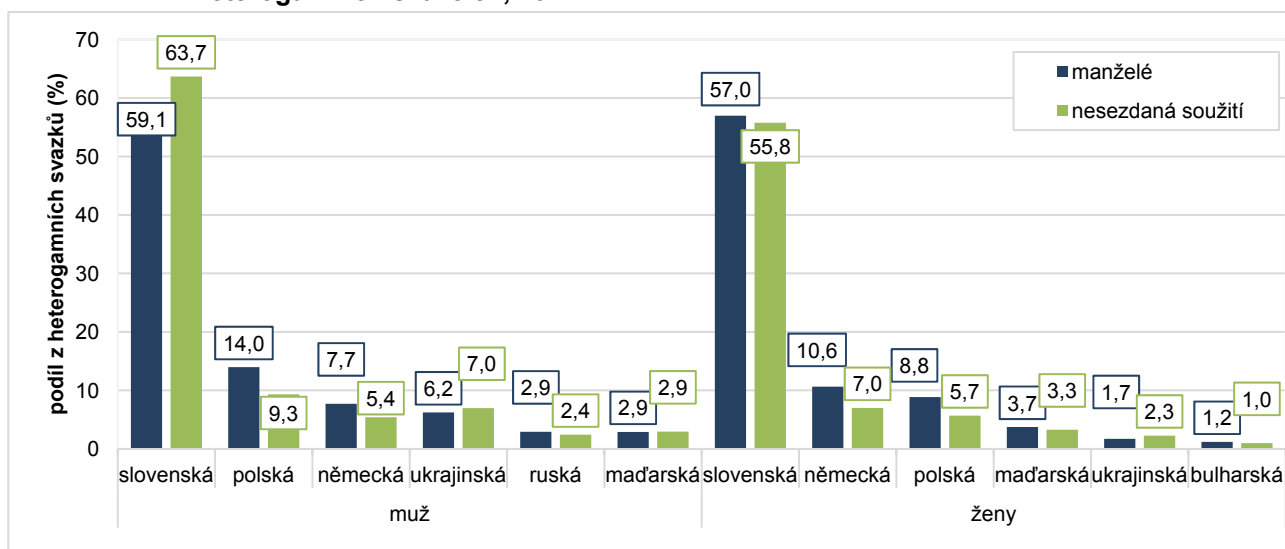
¹¹ analýza náboženské homogamie se vztahuje jen na páry, ve kterých oba partneři vyplnili údaj o náboženském vyznání

u žen), druhou nejčastější kombinací pak bylo soužití s osobou, která uvedla, že je věřící, ale nehlásí se k žádné z církví (21,9 % u mužů a 20,1 % u žen), ale téměř stejná část jich žila s partnerem/kou hlásící se k jiné křesťanské církvi (20,1 % mužů a 15,7 % žen). U ostatních náboženských vyznání byla míra homogamie ve většině případů nižší, ale k judaismu, islámu, buddhismu a hinduismu se přihlásilo velmi málo lidí žijících v domácnosti tvořené jednou úplnou rodinou (v řádu stovek), proto je možnost srovnání omezená.

Naprostá většina párů je národnostně homogamní

Naprostou stejnou národnost do sčítacích formulářů vyplnilo 91,2 % manželů a 88,6 % nesezdaných párů z těch, kde muž i žena údaj o své národnosti vyplnili. Pokud bychom však za národnostně homogamní páry považovali i kombinace národností České republiky – česká, moravská, slezská a u osob se dvěma národnostmi jejich vzájemné kombinace, byl by podíl ještě vyšší – 93,7 % u manželských párů a 91,9 % u nesezdaných soužití. U osob, které se přihlásily k jedné z českých národností, pak byl podíl o trochu vyšší – 97,0 % českých mužů žijících v manželství mělo partnerku, která se také hlásila k některé z národností České republiky, a z těch, kteří žili v nesezdaném soužití, to bylo téměř stejně – 96,6 %. U českých žen byly podíly nepatrně nižší – 96,7 % resp. 95,5 %. Jak čeští muži, tak ženy žijící s osobou jiné národnosti, nejčastěji měli partnery/ky, kteří se přihlásili k slovenské národnosti (viz graf č. 12). Mezi další dvě nejčastější národnosti partnerů jak u mužů, tak u žen pak patřila národnost německá a polská.

Graf č. 12 Nejčastější národnosti partnerů/ek českých mužů a žen žijících v národnostně heterogamních svazcích, 2011¹²

Zdroj dat: ČSÚ (SLDB), vlastní výpočty

¹² do jednotlivých národností byly přiřazeny i osoby, které se kromě dané národnosti přihlásily ještě k některé z národností České republiky, vč. národnosti Československé

Literatura

- Hamplová, Dana. 2005. *Educational Homogamy in Marriage and Cohabitation in Selected European Countries*. International Sociological Association Research Comimittee 28 (RC28) on Social Stratification and Mobility: Los Angeles Meeting, August 18-21, 2005. 26 s.
- Katrňák, Tomáš. 2008. *Spříznění volbou?: homogamie a heterogamie manželských párů v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. 239 s. ISBN 978-80-86429-98-4.
- Katrňák, Tomáš, Lechnerová, Zdeňka, Pakosta, Petr, Fučík, Petr. 2010. *Na prahu dospělosti: Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2010. 222 s. ISBN 978-80-7363-352-3.
- Schoen, Robert, Weinick, Robin M. 1993. Partner Choice in Marriages and Cohabitations. *Journal of Marriage and the Family*. 1993. r. 55. s. 408-413.